

RODINNÁ MEDIACE ZAHRNUJÍCÍ DĚTI – KAZUISTIKA Z MEDIAČNÍHO A EDUKAČNÍHO CENTRA BRNO

Robin Brzobohatý, Martina Cirbusová

Mediační a edukační centrum Brno

Mediační a edukační centrum (dále jen MEDUC) je jednou ze složek Centra sociálních služeb, příspěvkové organizace magistrátu města Brna (CSS Brno, 2023). MEDUC poskytuje mediaci a edukaci především v oblasti rodinných sporů. Může se jednat o spory mezi partnery, manžely, spory rodičů týkající se dětí, ale i o spory mezi rodiči a dětmi nebo mezi různými členy rodiny. Myšlenka mediačního centra pro občany města Brna byla nejprve mezi lety 2018 až 2020 pilotně ověřena jako projekt financovaný ze strukturálních fondů EU. Vzhledem k potvrzení účinnosti této formy pomoci rodinám se následně magistrát města Brna rozhodl, že tento typ pomoci trvale začlení do nabídky služeb svým občanům v krizi.

MEDUC tak v současnosti nabízí pomoc při rozpadu rodiny, při řešení otázek spojených s další podobou péče o děti, nastavení kontaktu s dětmi, ale také jako prevenci v době, kdy se v rodině objeví pouhé zárodky krize. V rámci mediace jde o pomoc skrze rozhovor pod vedením dvou mediátorů, muže a ženy.

Mediace

Mediace je v Kodexu etiky a dobré praxe MEDUC definována jako „[...] neformální a dobrovolný proces, při kterém mediátoři usnadňují stranám v konfliktu vést konstruktivní rozhovor v neutrálním prostředí. [...] Účelem mediace je umožnit všem účastníkům mediace sdělit svůj pohled, slyšet a zvážit pohledy ostatních účastníků a následně využít možnost učinit rozhodnutí, které strany považují za správné nebo nejlépe odpovídající jejich situaci. Mediátoři tohoto účelu dosahují reflektováním výroků všech stran, shrnováním a strukturováním tematických linií rozhovoru a průběžným zvýrazňováním příležitostí pro rozhodnutí a ověřováním záměrů všech stran. [...] Jako celek má mediace v MEDUC rodičům napomáhat v tom, aby při rozhodování zohledňovali a reflektovali zájmy, potřeby a přání svých dětí. Rodinná mediace v MEDUC je proto designována jako praxe zahrnující děti. To především znamená, že je v mediaci vytvářeno prostředí, v němž mohou rodiče aktivně zvažovat jedinečné potřeby svých dětí, a současně umožnit dětem ovlivnit svou budoucnost, včetně aktivního zapojení do plánování této budoucnosti.“ (MEDUC, 2023, s. 4)

Kazuistika

MEDUC kontaktoval otec (říkejme mu Marek), který uvedl podrobnosti o nepříjemné situaci v rodině, kde spolu všichni členové téměř nemluví. Rodinu tvoří dva rodiče (Marek a Jitka) a dvě dospívající děti (Tomáš a Jana). Marek vnímal psychické zdraví dětí jako špatné. U Jany se navíc měly projevovat dopady na fyzické zdraví – špatně se stravovala a hubnula. Po vstupním rozhovoru s Markem byla rodičům nabídnuta mediace. Mediační rozhovor byl podobný mnoha jiným – rozzlobení rodiče se hádají o nedorozumění, domnělé nespravedlnosti ze strany toho druhého a vinu za současnou neutěšenou situaci. Každý z rodičů se snažil obhájit sám sebe, ale zároveň přesvědčit toho druhého, že musí něco změnit. Přeli se o to, který z rodičů svým přístupem dětem více škodí.

Teorie transformativní mediace chápe konflikt jako krizi v lidské interakci. Účastníci tedy potřebují pomoci, aby tuto krizi překonali a obnovili konstruktivní interakci. Výskyt konfliktu má tendenci destabilizovat prožívání obou účastníků – sebe i druhého – takže lidé jednájí současně zranitelnějším i do sebe zahleděnějším způsobem než dříve. Jinými slovy, lidé v konfliktu mají tendenci zažívat jak pocit relativní slabosti, tak relativní sebestřednosti. Tato negativní dynamika se navzájem posiluje v začarovaném kruhu, který zesiluje pocit slabosti a sebestřednosti každé strany. (Bush a Folger, 2005; Folger, Bush a Della Noce, 2010)

Tomáš a Jana si byli situace svých rodičů plně vědomi. Cítili atmosféru studené války. Jejich reakce spočívala v tom, že se od konfliktu rodičů odpojili, nasadili si sluchátka, zapnuli počítač nebo se ponořili do školní přípravy. Děti se rozhodly, že nebudou rodiče obtěžovat žádnými svými problémy, obavami nebo potřebami. Měly pocit, že jít do kuchyně nebo obývacího pokoje je jako tančit mezi skořápkami. Čím méně však tyto místnosti navštěvovaly, tím méně dokončovaly domácí práce. Tehdy v rodině vznikaly nové konflikty mezi rodiči a dětmi. V bludném kruhu tedy nebyli uvězněni jen rodiče, ale celá rodina. A pak začaly Janiny zdravotní problémy.

Mediace v MEDUC je založena na premise, že navzdory destabilizujícímu dopadu konfliktu mají lidé schopnost odrazit se a zotavit se z jeho odcizujících účinků. Lidé jsou schopni učinit dynamické posuny ve dvou dimenzích – zmocnění a uznání – a mají schopnost vrátit se zpět ke svému pocitu osobní síly nebo sebedůvěry (posun ve zmocnění) a ke svému pocitu otevřenosti nebo vnímavosti vůči druhému (posun v uznání). Výzvou pro tuto rodinu bylo, jak podpořit relační sebeurčení členů rodiny. O jaké sebeurčení však mohlo jít, když pochopení pro skutečné pocity a perspektivu jejich dětí nebylo součástí rozhovoru, protože děti z něj byly vyloučeny? Sebeurčení může být účinné pouze prostřednictvím uznání perspektivy druhé osoby – dospělých nebo dětí. Mediace byla sice zahájena pouze s rodiči, ale po druhém setkání do ní byly zapojeny i jejich děti. Pro rodiče byla skutečnost, že MEDUC dokázalo nabídnout pomoc celé rodině, důvodem, proč využít jeho služby.

V praxi MEDUC mají děti svou vlastní podpůrnou osobu, dětského specialistu, se kterým mohou samostatně mluvit. Následně mají možnost se rozhodnout, zda chtějí být součástí další mediace osobně, nebo zda se jí zúčastní pouze jejich dětský specialista a bude mluvit za ně. V tomto případě se děti po prvním setkání s dětským specialistou rozhodly, že budou součástí celého procesu se svým dětským specialistou. Na třetím mediačním

sezení tak u kulatého stolu sedělo sedm osob – dva rodiče, dvě děti, dětský specialista a dva mediátoři. Dětský specialista představil, o čem s dětmi diskutoval, a zaměřil se na dusivou atmosféru doma, díky níž děti nemohly mluvit s rodiči. Děti se obávaly, že vznesení tohoto tématu vyvolá další konflikt. Sdělení informací od dětského specialisty bylo nejintenzivnější částí mediace. Přestože atmosféra byla velmi emotivní, všichni členové rodiny se shodli, že s tím něco udělají a že je to závazek všech členů rodiny, nejen rodičů. Vedli rozhovor o obtížných tématech, ale rozhodli se je projít společně, aby zvážili všechny perspektivy, nejen názory dospělých.

Po této první zkušenosti chodili na další mediační sezení výhradně společně, jako rodina. Děti měly vždy před společným setkáním možnost promluvit si se svým dětským specialistou, aby mu sdělily, jaká je aktuální situace a zda chtějí být i nadále přítomny společnému setkání. Celkem rodina využila pět sezení. První dvě setkání byla pouze s rodiči, další tři s celou rodinou.

Během sezení byly probírány intimní rodinné záležitosti, ale rozhovor byl v režii členů rodiny – rodičů a dětí. Mediátoři skrze reflektování posilovali hlas každého člena, aby mohli konstruktivně hovořit o tématech, o kterých se nikdy předtím nemluvilo. Děti mohly vysvětlit, proč se stahují ze společného prostoru v domě, jak si uvědomují konflikt rodičů a jak jsou opatrné. Zároveň mohly děti vysvětlit, jak těžké to pro ně je a jak moc potřebují, aby jejich rodiče byli jejich rodiči. Rodiče popisovali, jak bojují mezi sebou a jak se cítí ztracení a bezmocní. Zároveň dokázali děti ujistit o tom, že chtějí být těmi nejlepšími rodiči a že na tom budou tvrdě pracovat. Díky shrnování mediátorů si členové rodiny dokázali ujasnit a zorientovat se v tom, co se dělo, jak spolu jednotlivé situace souvisely a jaké mají možnosti jiného přístupu. Díky opakovaným ověřeními, jak a zda chtějí reagovat nebo jak se chtějí rozhodnout, spočívala kontrola po celou dobu mediace v rukou členů rodiny. Rodině to pomohlo obnovit schopnost regulovat své funkce, reagovat a pečovat o každého člena rodiny a rodinu jako celek. Rozhodli se, že se pokusí změnit situaci pomocí konkrétních cílů, kterých chtěli dosáhnout od sezení k sezení. Nebyli úspěšní pokaždé nebo v celém rozsahu. Prostřednictvím mediačního rozhovoru však na sobě stále usilovně pracovali. A nakonec uspěli.

Hodnocení mediace členy rodiny bylo jednoznačné: bylo to drsné, ale jsou rádi, že to jako rodina prožili. Rodiče se shodli na tom, že bez hlasu svých dětí by se jen dohadovali a domnívali, co se v jejich rodině děje. A situaci nyní rozumí mnohem lépe než před mediací. Teprve rodinný dialog nebo rodinná mediace jim pomohly ujasnit si, co se děje, lépe pochopit, jaké jsou skutečné potřeby ostatních členů rodiny, říci, co chtějí říci, a mít jistotu, že druhá strana naslouchá.

Po závěrečném setkání rodina opouštěla MEDUC s úsměvem na tváři, přestože téměř před rokem byli všichni ztracení a přemýšleli o nejhorších scénářích, jako je rozpad rodiny. Jedním z nejdůležitějších výsledků jejich setkání byl příslib častější a otevřenější komunikace doma. Dohodli se také, že se vrátí a povedou rozhovor v rámci mediace, pokud jejich komunikace nebude fungovat.

V rodině bylo obnoveno bezpečí a sounáležitost. Rodiče našli cestu k obnově svého vztahu. Děti začaly znovu věřit, že mohou rodiče požádat o pomoc a podporu, a to i citovou. Po nejhorším roce v životě děti říkaly, že s rodiči strávily zatím ty nejlepší Vánoce. V tom spočívá síla rozhovoru.

Literatura

BUSH, R. A. B. and FOLGER, J. P. *The promise of mediation: the transformative model for conflict resolution*. Rev. ed. San Francisco: Jossey-Bass, 2005. ISBN 978-0-7879-7483-1.

CSS BRNO. *Mediační a edukační centrum* [online]. [cit. 21. 6. 2023]. Dostupné z: <https://css.brno.cz/poradenske-sluzby/mediacni-a-edukacni-centrum>.

FOLGER, J. P., BUSH, R. A. B. and DELLA NOCE, D. J. (eds). *Transformative mediation: a sourcebook: resources for conflict intervention practitioners and programs*. 1st ed. Hempstead/Reston: Institute for the Study of Conflict Transformation/Association for Conflict Resolution, 2010. ISBN 978-0-9709492-2-6.

MEDUC. *Kodex etiky a dobré praxe mediačního centra Brno* [online]. [cit. 21. 6. 2023]. Dostupné z: https://css.brno.cz/getmedia/a6b55e84-9079-4775-a8e4-1a810e46b158/652-Kodex-etiky-a-dobre-praxe-mediacniho-centra-Brno_2021.pdf.aspx.

Kontakt

Mgr. Robin Brzobohatý, Ph.D.
Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě
Ústav pedagogických a psychologických věd
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, Česká republika
robin.brzobohaty@fvp.slu.cz

Mgr. Ing. Martina Cirbusová, Ph.D.
Centrum sociálních služeb Brno, příspěvková organizace
Mediační a edukační centrum
Minská 160/102, 616 00 Brno, Česká republika
cirbusova@cssbrno.cz